

– ex Dolphijn, Dolfijn

Bouwjaar: 1872

Opdrachtgever: G.P. van der Veen, Kampen

Huidige eigenaar: P. Tolsma/R. Kemper, Groningen

Historie

Deze boeier is meer dan zestig jaar in het bezit geweest van de familie Swart. Het Nederlandsch Jachtregister van 1924-25 vermeldt een boeier met de naam "Dolphijn" (Bijlage B nr 22), eigenaar D. Swart Rzn te Leeuwarden. Uit een briefwisseling uit 1967 tussen de uit Leeuwarden afkomstige H. Voordewind en R. Swart Dzn, waarvan de originelen zich in het Stamboekarchief in het Fries Scheepvaart Museum bevinden en waar de huidige eigenaar afschriften van heeft, blijkt het volgende.

D. Swart Rzn had een timmerbedrijf aan de Weaze te Leeuwarden. Hij kocht de boeier in 1916 van jonkheer mr W.C. van Panhuys, de toenmalige burgemeester van Noordwijk. Voordien bezat Swart een tjotter, gebouwd door Eeltje Holtrop van der Zee, die hij in 1907 had overgenomen van de familie Rengers; dit moet zijn geweest de tjotter "Frithjof", de latere "Kloekie", die in 1960 door brand werd verwoest.³² Wat betreft de boeier "Dolphijn" halen wij uit de brief van Swart aan Voordewind het volgende aan: *Het schip was oorspronkelijk afkomstig uit Kampen en heeft ook meer het Vollenhovense model, lang 7,50 m en breed 2,65 m en heeft zeer zware inhouten en leggers en brede berghouten, wat vroeger bij het varen op de Zuiderzee en de Ketel wel zijn voordelen had. Wat de ouderdom betreft, volgens het anker, een fraai stuk smeedwerk, is dit 1891 en heette het schip toen "De Heks". Volgens een mastbord, nog in mijn bezit, was het later de "Twee Gebroeders", eigenaar A. v.d. Veen Kampen.*

Toen de huidige eigenaar, de heer P. Tolsma te Groningen, het schip in 1997 kocht, behoorde het anker niet meer tot de uitrusting. Hij vond het bij een van de vorige eigenaren de heer F. Botman, die het aan hem afstond. Als we mogen aannemen dat dit anker bij het nieuwgebouwde schip was meegeleverd, dan heeft dit bijgedragen tot de onthulling van het bouwjaar en de opdrachtgever. Behalve de naam "De Heks" staan de volgende gegevens erop gegraveerd: het jaartal 1872 (dus niet 1891, zoals Swart abusievelijk meende) en de initialen G.P.v.d.V. Naspeuringen van de huidige eigenaar in het archief van de gemeente Kampen hebben laten zien dat het hier moet gaan om Gerrit Pieters Van der Veen (1813-1891), beurtschipper van Kampen

Mastbord waarmee klanten op de beurtsdienst werden geattendeerd.

Herk.: Verz. Fries Sch. Mus.

op Amsterdam, destijds wonende aan de Vloeddijk. Kennelijk heeft deze in 1872 een scheepje met de naam "De Heks" laten bouwen. De grote tjalk waarmee de beurtsdienst op Amsterdam werd onderhouden, wordt in het archief vermeld als "De Twee Gebroeders". Gerrit Pieters had namelijk twee zoons, Peter en Albert. De huidige eigenaar van "De Heks" meent dan ook dat dit schip dienst moest doen als vrachtafhaler en -aanbrenger voor het grote beurtschip. Het zou tevens de tekst op het mastbord verklaren waarvan in de briefwisseling

Anker met jaartal 1872 en initialen van de opdrachtgever tot de bouw van het beurtschip "De Heks".

Foto: P. Tolsma

Boeier "Dolfijn" (ex "De Heks") van
R. Swart Dzn.
Herk.: Familie Swart

met Voordewind sprake is. In de kleinere rond Kampen gelegen havens die "De Heks" bezocht, werden door dit bord de klanten op de beurdienst geattendeerd. Omstreeks 1875 namen de broers het bedrijf van hun vader over, waarna rond 1890 Peter zich terugtrok als actief medebeurtschipper. Dit verklaart dat de naam A. v.d. Veen op het mastbord staat vermeld. Langs een omweg is het bord terechtgekomen in het Fries Scheepvaart Museum in Sneek.

Waar "De Heks" in 1872 van stapel liep, is helaas onbekend. Behalve in Kampen waren er langs de oostwal van de vroegere Zuiderzee meerdere werfhuizen die dergelijke scheepjes konden bouwen. De ombouw van vrachtscheepje tot overdekt pleziervaartuig zal vermoedelijk hebben plaatsgevonden onder genoemde jhr Van Panhuys, in het begin van de twintigste eeuw. In die tijd werden meer zeilen- de beurtschepen en andere bedrijfsvaartuigen door

stoom- of zelfs motorboten vervangen. Waarschijnlijk was in die jaren Warmond de thuishaven. De naam "Dolphijn" stamt ook uit die tijd. Vermeldingen in deelnemerslijsten van wedstrijden hebben we niet gevonden. Het echte boeieruiterlijk kreeg het schip ongetwijfeld pas nadat Swart het in 1917 had gekocht. Zijn zoon schrijft namelijk hierover in de reeds aangehaalde brief aan Voordewind, dat zijn vader ... *het zô (liet) restaureeren als wij hier in Friesland de toestand van een schip vergen*. Dit vond plaats op de werf van Drijver te Leeuwarden. De zeilgarderobe van het schip bestond in die tijd uit een grootzeil, een aantal fokken en een kluiver, alle van katoen, alsmede een op de kluiverboom te voeren groot lichtweerzeil van dun vlasdoek, een zogenoemde vlieger of blazer. Om bij toenemende wind dit zeil snel te kunnen strijken, hees men steeds een verzwaring in de vorm van een messing

kogel van 8 cm doorsnee voorzien van hijs oog en doorvoergat in de top van dit zeil mee omhoog. Verder was het schip uitgerust met een prachtige slinger tafel met contragewicht. Waarschijnlijk had Swart een deel van de inrichting van zijn boeier gekocht op de veiling van de inventaris van de voor sloop bestemde boeier "Stavo", welke veiling plaatsvond op 4 mei 1922 te Leeuwarden¹⁹², met name de in de betreffende advertentie genoemde *blazer* en de *drijftafel met gewicht* (zie ook par. 6.10).

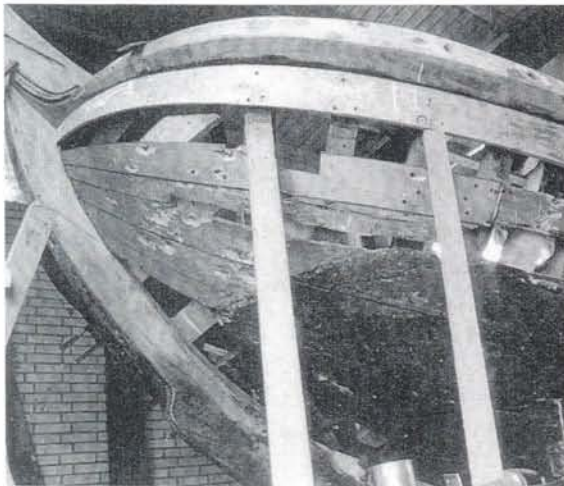
Tot 1980 bleef de "Dolphijs" in het bezit van de familie Swart. Na het overlijden van D. Swart in 1931 ging de boeier over in handen van zijn zoon R. Swart. In de naoorlogse jaren verscheen hij enkele malen bij evenementen, zoals de eerste reünie voor ronde jachten in 1953 in Grouw, georganiseerd door de Koninklijke Zeilvereniging 'Oostergoo' in samenwerking met het Fries Scheepvaart Museum. De "Dolphijs" werd direct opgenomen in de eerste schepenlijst van de in 1955 opgerichte Stichting Stamboek Ronde en Platbodemjachten⁵; hij kreeg het stamboeknummer 54 toegewezen. Ook bij de eerste 'houten reünie' in Heeg in 1968 was hij aanwezig, zij het niet actief.

In 1980, na het overlijden van de heer R. Swart, werd het schip, liggende aan de werf van Piersma te Heeg, door de erfgenamen te koop aangeboden. De heer F. Botman, architect te Leeuwarden, berichtte ons over het verdere verloop het volgende. Kopers bleven weg en de vraagprijs zakte tot f 12.000,-. Toen zich ook hiervoor niemand meldde, mocht Piersma de boot slopen en de nog bruikbare onderdelen verkopen voor een aan de erfgenamen verschuldigd bedrag van f 5000,-. De heer Botman heeft het schip toen voor dit bedrag over-

genomen en geprobeerd een nieuwe eigenaar te vinden in een laatste poging het schip van de ondergang te redden. Inderdaad vond hij in de heer L. Timmermans te Bergen (NH) een liefhebber, die zich op de restauratie van de boeier wilde toelagen en op 3 oktober 1981 werd de koop gesloten. Deze koper was echter niet solvabel en verdween na een aanbetaling met het schip zonder de totale schuld te voldoen. Noch van het schip, noch van de koper werd door Botman een spoor gevonden. Ter zekerstelling echter had deze enkele onderdelen onder zijn hoede gehouden, waaronder het oude anker dat hierboven reeds ter sprake kwam, de messing bal met oog van de blazer, een toiletkistje en het zogenaamde tuigje dat bij de eerste reünie in Grouw in 1953 aan elk van de aanwezige schepen was uitgereikt.

Naspeuringen van de huidige eigenaar brachten aan het licht dat het schip naar Franeker was gebracht en daar op de wal was gezet bij Piet Schat. Timmermans kwam toen in contact met de zestienjarige Erik Nieuwenhout, die hem bij de restauratie wilde helpen. Hiervan kwam echter door gebrek aan pecunia bij Timmermans niets terecht. Erik wist zijn vader, J. Nieuwenhout, hoofdopzichter bij de Civiele Dienst, afdeling Openbare Werken van de Gemeente Leeuwarden, zover te krijgen dat hij het schip van Timmermans overnam in ruil voor een tweedehands auto. De boeier werd overgebracht naar een loods van het Gemeentelijk Grondbedrijf in Leeuwarden. Hoewel zelf geen professionele houthouwer wist Nieuwenhout, dankzij enige ervaring met de vervanging van delen van zijn vroegere botter "Duitendief" en met adviezen van Willem Vos, met hulp van zijn zoons in zes jaar tijd een, op de roef na, complete restauratie uit te voeren. In 1988 werd het schip feestelijk te water gelaten. In de *Leeuwarder Courant* verscheen een artikel over de restauratie.¹⁹³ Naar aanleiding hiervan kreeg Nieuwenhout van de dames Swart, zusters van R. Swart Dzn, enige foto's van de "Dolphijs" van rond 1920, de originele vlaggenstok en het prachtige vergulde leeuwte dat eertijds het roer sierde.

In 1992 moest Nieuwenhout door omstandigheden gedwongen het schip verkopen. Een nieuwe eigenaar werd gevonden in de persoon van mevrouw C. Nicolet, een Zwitserse, woonachtig te Amsterdam en bevriend met de heer E.H. Bon. Deze was van mening dat het schip geen boeier is, maar de vorm en verhoudingen heeft van een visaak. Op grond hiervan werden enkele ingrijpende veranderingen aangebracht: het voorstag werd van de botteloef naar de voorstevan verplaatst, de boeierzwaarden werden vervangen door smalle zeezwaarden en het boeierroer door een akenroer. Een

"Dolphijs" van J. Nieuwenhout; bijna algehele restauratie, omstreeks 1985.

Foto: ...

en ander werd uitgevoerd op de werf van Stofberg te Enkhuizen. De oude zwaarden bevinden zich heden nog aldaar; het leeuwjtje werd aan de oude heer Stofberg geschonken. Deze veranderingen riepen op de 'houten reünie' in Heeg veel kritiek op. Over het leeuwjtje nog het volgende. Het vertoont treffende gelijkenis in houding en uitvoering met de leeuwjtjes van de Friese jachten "De Rode Leeuw" en "Tsjibbe Gearts", beide gebouwd op de werf Lantinga in IJlst²² omstreeks dezelfde tijd dat D. Swart de "Dolphijn" kocht en bij Drijver tot boeier liet inrichten. Zij moeten van de hand van dezelfde houtsnijder stammen. Ook het Fries Scheepvaart Museum in Sneek bezit een dergelijk leeuwjtje. Bij het boeierroer heeft ook steeds een met messing gedekte losse roerklik gehoord. De leeuw werd alleen bij bijzondere gelegenheden gevoerd.

Sinds 1997 is het schip dus in bezit van de heer Tolsma en mevrouw Kemper te Groningen. Nadat de vroegste historie was ontdekt, kreeg het schip de (bijna) oorspronkelijke naam "De Hekse" terug. Inmiddels zijn het originele anker, het tuigje, de vlaggenstok en een messing schoorsteentje weer terug in hun bezit. Het streven is het schip zo goed mogelijk weer het door Swart gecreëerde boeierui-

terlijk terug te geven dat het zo lange jaren heeft gehad. Dit is de reden waarom wij "de Hekse" als boeier in dit boek hebben opgenomen en de boeiende historie beschreven.

De opeenvolgende eigenaren van "De Hekse" waren dus

1872 – 1875	G.P. van der Veen Kampen	De Heks
1875 –	A. van der Veen Kampen	De Heks
– 1917	Jhr Mr W.C. van Panhuys Noordwijk	Dolphijn
1917 – 1931	D. Swart Rzn Leeuwarden	Dolphijn
1931 – 1980	R. Swart Dzn Leeuwarden	Dolfijn
1980 – 1981	F. Botman Leeuwarden	Dolfijn
1981 – 1982	L. Timmermans Bergen (NH)	Dolfijn
1982 – 1992	J. Nieuwenhout Leeuwarden	Dolfijn
1992 – 1997	Mw C. Nicolet & E.H. Bon Amsterdam	Dolfijn
vanaf 1997	P. Tolsma/mw R. Kemper Groningen	De Hekse

"De Hekse" (ex "Dolfijn") van P. Tolsma en R. Kemper; zijaanzicht.

Foto: Mw R. Kemper

"De Hekse", kajuitfront met versierde mik.

Foto: P. Tolsma

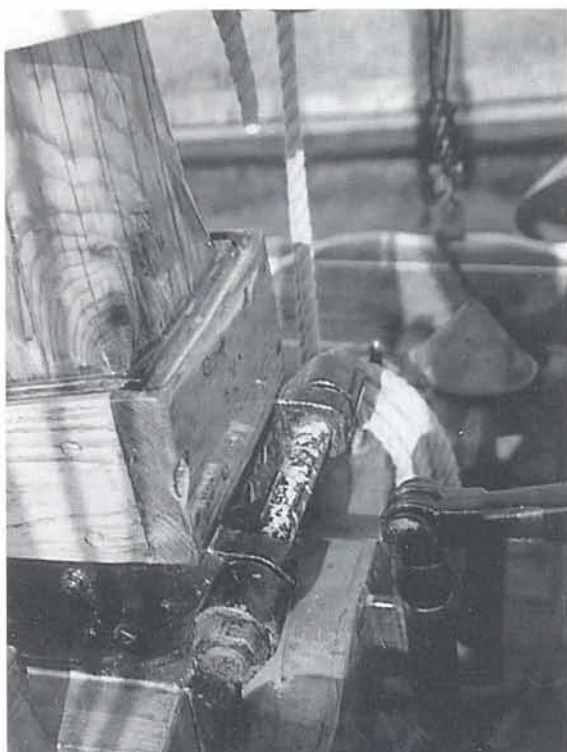
"De Hekse", vooraanzicht.

Foto: Mw R. Kemper

"De Hekse", onder zeil.

Foto: M. Aukes

"De Hekse", bijzondere constructie voor het draaipunt van de mast.

Foto: P. Tolsma

Technische gegevens

Hoofdafmetingen

- Lengte over de stevens	7,69 m
- Grootste breedte over de berghouten	2,70 m
- Holte op het grootspant	1,30 m
- Diepgang	0,54 m
- Zeiloppervlak: grootzeil + fok	41,2 m ²
- Kluiver	2,6 m ²

Bijzonderheden

- kielbalk, hoog 8 cm breed 20 cm
- plat vlak, hoekige kimmen
- zandstrook + verloren gang
- 7 doorlopende huidgangen boven de kimmen
- geen snijwerk, behoudens op gieksteun (nieuw)
- kluisborden met 7-puntige messing sterren en kluisgatbeslag
- smalle zeezwaarden (voorlopig nog)
- aakroer met klik (idem)

Opmerkingen

Dit is een zeer slank schip met een mooie zeeg en een goed geveegd achterschip. De vorm is enigszins verwant aan de Vollenhovense bol, wat gezien de herkomst geen wonder is. Een opmerkelijk detail vormt het draaipunt van de mast. In tegenstelling tot de meest voorkomende constructie draait de mast niet om een bout dwars erdoorheen. Boven op de kokerwangen zijn ijzeren beugels gemonteerd met aan de achterzijde een zwaar oog; rondom de vierkante mastvoet is op deze hoogte een vierkante ijzeren ring bevestigd, aan de achterkant eveneens voorzien van twee aangesmede ogen. Door deze ogen is een ijzeren bout gestoken waar de mast dan om kan draaien (zie foto). Een soortgelijke constructie kwamen wij eerder tegen bij de tjotter "Hilda".³²